

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ETNOLÓGIE

**SLOVÁCI V KOVAČICI – TVORCOVIA INSITNÉHO
UMENIA**

SLOVAKS IN KOVAČICA – NAIVE ART PAINTERS

Bakalárska práca

Vedúci práce: Mgr. Jana DUDKOVÁ, Ph.D.

Praha 2009

Ivana Spodniaková

Prehlasujem,

že bakalársku prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetky použité pramene a literatúru.

Praha, 21.6.2009

podpis autorky: *Jana Václavová*

Podakovanie:

Na tomto mieste by som chcela poďakovať Mgr. Jane Dudkovej Ph.D, za podnetné a obetavé konzultácie, pánovi Pavlovi Babkovi majiteľovi galérie v Kovačici, bez ktorého podpory by som nemohla realizovať svoj etnologický výskum v Kovačici. Ďalej maliarom a obyvateľom Kovačice, nielen za ich ochotu a čas, ktorý mi venovali, ale aj za veľmi srdečné a pohostinné prijatie. Všetkým Vám veľmi pekne ďakujem. Umožnili ste zrod tejto práce.

OBSAH

1. Úvod	1
2. Insitné či naivné umenie?	2
3. História a súčasnosť Kovačice	4
3.1. Príchod Slovákov na Dolnú Zem.....	4
3.2. Súčasný podoby Kovačice	6
4. Fenomén Insity	8
4.1. Vplyv umenia na obraz o Kovačici.....	13
5. Tvorba	14
5.1. Maľba a snaha o zachovanie tradície	14
5.2. Rozdiel medzi maliarskymi generáciami.....	17
5.3. Inšpirácia.....	20
5.4. Posolstvo a význam tvorby.....	22
6. Maliari a lokálne spoločenstvo	24
6.1. Etnická identifikácia a lokálna identita	25
6.2. Identifikácia so Slovenskom.....	27
6.3. Vojnový konflikt a identita	29
7. „Typicky slovenské“ tradície	30
7.1. Svadba.....	31
7.2. Detská svadba.....	32
7.3. Istota.....	33
8. Záver	34
9. Prílohy	36
9.1. Slovník:.....	36
9.2. Profily a obrazová dokumentácia diel kovačičských maliarov:	37
9.3. Zoznam informátorov:.....	44
10. Použitá literatúra :	45

1. Úvod

Kovačica je obec, ktorá sa nachádza v Južnom Banáte, v regióne Vojvodina, v severnom Srbsku. Okrem domova slovenskej minority, je aj domovom naivného, či insitného umenia, fenoménu, ktorému sa chcem venovať v mojej bakalárskej práci. Je niekoľko spájajúcich činiteľov, ktoré boli podnetom k výberu tejto problematiky.

K Srbsku ma viaže osobný vzťah nevyspytateľnej sympatie, ktorej zrod neviete zasadiť do presného časového úseku. Spoznávanie tejto krajiny, vďaka niekoľkým pobytom mi tento pocit ešte umocnili.

Umelecká tvorba a výtvarné umenie, sú pre mňa veľmi blízkou oblasťou a zaujímavou pre detailnejšie preskúmanie. Tieto dva činitele sa spojili do vyústenia témy, ktorá v sebe spája umeleckosť i otázku etnicity. V práci by som chcela poskytnúť pohľad na úlohu akú zastáva umenie v spoločnosti, to ostáva mojím hlavným predmetom záujmu. Ako aj otázka minoritného a majoritného obyvateľstva a koexistencia jednotlivých skupín v multietnickom prostredí. V tejto práci sa budem skromne snažiť o skĺbenie týchto faktorov:

Zaujímalo ma minoritné postavenie Slovákov žijúcich v Srbsku, a zároveň obraz Slovákov ako skupiny, ktorá sa stala svetovo známou prostredníctvom umenia, ktoré dostalo pomenovanie naivné- insitné.

Zrod insitného umenia sa datuje od počiatku *50tych rokov*, kedy vzniká prvé zoskupenie naivných maliarov. Ako všetky kultúrne a umelecké fenomény neubránila sa ani Insita transformácii. Táto práca sa bude taktiež venovať jeho genéze a zmenám, ku ktorým za posledných takmer šesťdesiat rokov došlo. Takisto by som chcela reflektovať jeho súčasnú situáciu v spoločnosti.

Nič neexistuje vyabstrahovane, bez vzťahu k celku. Tak isto aj umenie a tvorba týchto ľudí, bez kontextu zasadeného do sociálneho a environmentálneho prostredia, v ktorom žili a žijú.

Oblasť, ktorá spája umenie a spoločnosť je pre mňa výzvou, pretože si myslím, že má veľký význam vo vytváraní a posilňovaní kultúrnej identity. Niečo, čo presahuje materiálne a hmotný svet, pretože svojim duchom otvára nové dimenzie a ponúka každému slobodu voľby interpretácie a emócie. To niečo pre mňa predstavuje umelecká tvorba. V mojej práci sa budem venovať jej vyjadreniu v maľbe vo forme obrazu.

Insitné umenie a diela kovačičských maliarov sú ľuďmi vytvorené pre ľudí a ich odkaz zanecháva stopu vo videní sveta.

2. *Insitné či naivné umenie?*

Chcela by som bližšie špecifikovať pojem *naivné alebo insitné umenie*, s ktorým v práci pracujem.

Autori tohto umenia boli spočiatku označovaní ako maliari prostého, svätého srdca, nedeľní maliari, súčasní primitívni, naivní umelci, iní. Žiadne z týchto označení nieje dostatočne výstižné a priliehavé. Najmä názvy primitívne a naivné majú pejoratívny zmysel a nemilosrdne sa tým znevažuje toto nanajvýš zaujímavé a pre dnešok veľmi aktuálne umenie. Štefan Tkáč preto zavádza termín *insitné umenie* na označenie odvekej ľudskej túžby hrať sa, potreby prerásť a realizovať sa, zakotviť vo výtvarnom diele a niečím výsostne duchovným prežiť pominuteľný svet.³

Insitné umenie - *insitus* – v latinčine znamená neškolený, úprimný. Tento termín je označením druhu výtvarného prejavu zmieneného slovenského teoretika Štefana Tkáča. Ide o umelecké diela, predovšetkým maľby, charakteristické svojou jednoduchosťou a prostým štýlom, bez teoretickej, vedeckej perspektívy prestúpené výraznými, často kontrastnými farbami. Naivní či insitní umelci sú prevažne bez akademického výtvarného vzdelania. Skúsenosti a praktické rady ohľadom tvorby boli prevažne nadobudnuté samovzdelaním, odovzdávaním poznatkov, prípadnou radou od ostatných umelcov.

Insitné umenie je taktiež charakterizované svojou detskou *snovou víziou sveta*, vyznačujúcou sa idylickosťou na obrazoch. Je značne diferencované a rôznorodé, napriek

³ Ed. Katarína Čierna, zborník 8. trienále *insitného umenia*, , pozrieť sašinu prácu.

tomu, že jeho diela sú v podstate podobné a predpokladajú základnú nevinnosť, čistotu, „hriechu neschopnú naivitu“, o akej hovoril Baudelaire.⁴

Treba však brať na zreteľ vágnosť a relatívnosť akejkoľvek definície, pretože ako vo všetkom aj tu veľkú úlohu zohráva individualita tvorcu a špecifickosť jeho prejavu.

Svetovými predstaviteľmi Insity sú *Henri Rousseau a Grandma Moses* .

Henri Rousseau , sa narodil vo francúzskom mestečku Laval, v údolí rieky Loire a v živote vystriedal viacero povolání, cez administratívu až po zamestnanca v armáde . Aktívne začal maľovať vo svojich 49tich rokoch, kedy sa rozhodol, že zanechá prácu v štátnej správe a rok na to, už vystavoval. Je známy výrokom, že nikdy *nemal žiadneho učiteľa okrem prírody*.⁵

Jeho objaviteľom bol básnik Alfred Jarry, ktorý mu dal prívlastok „colník“. Znamenal obrodu a signalizoval reštitúciu básnickej reality. V dejinách výtvarného umenia otvoril novú kapitolu.⁶

Vývoj naivného umenia prináša do tvorby nové aspekty. A to viac formálnej edukácie a transformáciu výtvarného prejavu.

Jedným z názorov je, že definícia naivného insitného umenia, je úzko špecifická pre časové obdobie jeho vzniku a skupinu tvorcov, ktorí boli pri jej založení.

Môj subjektívny náhľad na problematiku sa s tým stotožňuje. V konkrétnom prípade obce Kovačice a naivných maliarov je generačný rozdiel poznateľný. Pričom definícii Naivy je najšpecifickejší prejav najmä prvej generácie jej predstaviteľov, zároveň zakladateľov. Je preto možné že pre ďalšie generácie a pokračovateľov tohto typu umenia, čaká ešte len vhodný názov či pomenovanie.

V mojej práci používam obidva termíny – insitné i naivné umenie. Sami maliari sa často charakterizovali ako naivní, preto nemyslím, že pre kovačičských maliarov by Naiva implikovala pejoratívny význam.

⁴ Tkáč, Štefan: Svetové insitné umenie, Bratislava, Pallas, 1969, str. 14

⁵ //www.members.aol.com/GRBowles/art-hist/mod-periods-def-nyp193.html

⁶ Tkáč, Štefan: Svetové insitné umenie, Bratislava, Pallas, 1969, str. 5

3. História a súčasnosť Kovačice

3.1. Príchod Slovákov na Dolnú Zem

Názory na dôvody príchodu a osídľovania Kovačice sa medzi domácimi obyvateľmi rôznia. Keď ostanem verná historickým a literárnym prameňom, hlavným motívom príchodu Slovákov na Dolnú zem v 18 a 19. storočí, bola politika Márie Terézie. Tá si dávala za cieľ opäť osídliť územie vyľudnené po tureckých nájazdoch. Zároveň zaistiť bezpečnosť hranice, keďže turecké nebezpečenstvo nebolo celkom zažehnané.⁷

Na začiatku 19. storočia, konkrétne v roku **1803** kedy bola požiadavka kňaza Jána Basilidesa o prepustenie pustatiny Kovačice úradne potvrdená cisárskym prípisom.

Zo Slovákov, ktorí migrovali na Dolnú Zem bol ako posledná časť Vojvodiny osídlený Banát. Pochádzali najmä z *Novohradskej stolice* (v súčasnosti územie južného cípu stredného Slovenska s mestami Lučenec, Veľký Krtíš..) a *Hontianskej stolice*, ale taktiež aj z osád Nitrianskej, Liptovskej, Zvolenskej či Turčianskej.⁸

Dokladom sú priezviská, ktoré poukazujú na pôvod ich nositeľov.

Je niekoľko interpretácií, ktoré mali byť motiváciou vtedajších obyvateľov k odchodu z pôvodného domova. Zrejme išlo o spojenie viacerých faktorov, ktoré sa podieľali na migrácií do oblasti dnešnej Vojvodiny

⁷ FARKAŠ, Jozef J.: Dejiny Kovačice 1802-1946. Kovačica : nákladom autora, 1985

⁸ www.vojvodinaslovaakart.com

Jednak nimi mohli byť *konfesionálne dôvody*. Na území dnešného Slovenska bolo hlavným vierovyznaním katolícke náboženstvo a evanjelické obyvateľstvo ako minoritné pociťovalo útlak.

Ďalším faktorom boli *hospodárske dôvody*. Pôda na území dnešnej Vojvodiny bola a je veľmi úrodná. Kdežto južný cíp dnešného stredného Slovenska sa vyznačuje skalnatou, suchou a neúrodnou pôdou.

Ekonomické dôvody a zvýhodnenia, mohli taktiež zohrať významnú rolu pri rozhodovaní o presídlení. Noví osadníci boli na desať rokov oslobodení od daní. Výmerou nadobudli pozemok pre stavbu domu ako aj ďalšiu pôdu (záhrady, lúky, vinice a ornice). Počet obyvateľov mal neustále vzrastajúcu tendenciu. Krátko po založení mala obec Kovačica 1000 obyvateľov v priebehu storočia ich počet vzrástol na až o 3451.⁹

Na ilustráciu prikladám výpovede informátorov:

„V roku 1750, keď Slováci emigrovali zo Slovenska je známy fakt, že Slovensko bolo prevažnou väčšinou evanjelické. Bol založený katolícky protireformačný rád, ktorý mal vrátiť evanjelikov na katolícku vieru. A začalo obdobie prenasledovania, kedy evanjelici strácali hodnosti v úradoch, zakazovali sa evanjelické pobožnosti. Takže evanjelici boli silno utláčaní. Pôda tam bola slabá, kde žili naši predkovia. Tieto všetky faktory boli hrozné a títo ľudia snívajú o tom, že prídu niekde kde si budú môcť vyznávať svoju evanjelickú vieru a žiť si slobodný život. Taký bol sen o Kovačici o tejto pustatine a keď prišli sem zistili, že toto je tá vysnívaná zem. Lebo tu bola úrodná černoziem. Keďže boli hraničiari, hrozilo nebezpečenstvo, že Turci ich pobijú. Preto im Rakúsko-Uhorská monarchia dala aj toľko slobody, len aby tu bola prevaha ich obyvateľstva nad tureckým. Na základe tolerančného patentu Jozefa II. mali voľné ruky na pôsobenie. František Jesenský a Ján Basilides boli prví farári v Kovačici, tí priviedli Slovákov na Dolnú zem.“ J.S.

⁹ Ed. : CICKA, Ján: Kovačica, 1802 – 2002 zborník prác pri dvestoročnici mesta, miestne spoločenstvo Kovačica, Báčsky Petrovec, 2002

Informátor je angažovaný v cirkevnom živote Kovačice a patrí medzi predstaviteľov miestnej inteligencie a organizátora kultúrnych aktivít v obci.

3.2. Súčasné podoby Kovačice

Vojvodina sa nachádza na v hraničnej oblasti Srbska s Maďarskom, Rumunskom a Chorvátskom.

Okrem srbského obyvateľstva národnostnú pestrosť dotvára maďarská, slovenská, chorvátska, čiernohorská, rumunská a rusínska minorita. Multietnická skladba obyvateľstva je pre región Vojvodiny špecifickým znakom.

„Je to bez pochyb najheterogénnejšia oblasť v celej Európe a zaujímavá je najmä preto, že na takom malom území žije 27 národov, národnostných menšín a etnických skupín (Srbi, Chorváti, Česi, Maďari, Slováci, Rumuni, Čiernohorci, Rómovia, Rusíni, Macedónci, Ukrajinci, Nemci, Slovinci, Bulhari a i.), ktorí sa snažia zachovať si svoju identitu.“¹⁰

.V rozhovoroch ju informátori nazývali „malou Európou“ a na multietnický charakter prostredia a vzájomnú toleranciu akcentovali.

„V kovačičskej obci (okres) to znamená tá má sedem, osem dedín. Kovačica, Padina – Slováci; Debeljač – Maďari; tu sú Idvor, Sámoš - Srbi, Crepaja; Uzdin – Rumuni; to sa štyri veľké nácie.

Ja sa nepýtam či je on Rumun, Maďar alebo čo. My ako ľudia tu žijeme veľmi pekne.

¹⁰ <http://www.navychod.cz/>

Ja som mal po 150 robotníkov, keď som staval domy. Aj Srbov, aj Rumunov aj Maďarov a nikto nepostavil otázku, ty si Srb, ty si Maďar. A prečo? My sme mierumilovní. Vojvodina je malá Európa vcelku.“ J.S.

„Zaujímavé je to multietnické prostredie, v ktorom je Kovačica. Tu sa povie, no to sa naši Srbi, to sa naši Rumuni, naši Maďari. Ja keď som bola v gymnáziu mala som v triede aj Rumunov aj Maďarov, to je normálne, človek sa tu naučí od malička žiť s tým.“ N.M.

V rámci administratívneho členenia **Kovačica** patrí spolu s ostatnými obcami ako je **Padina**, **Debeljača**, **Uzdin** do okresu s rovnomeným názvom. V okrese Kovačica sa nachádza najväčšie zoskupenie Slovákov z celej oblasti Vojvodiny. Okres Kovačica má podľa posledných štatistík spolu 30 484 obyvateľov.¹¹

V súčasnosti v samotnej obci Kovačici žije 6 700 obyvateľov, čo znamená, že je najpočetnejšou obcou v regióne. Čo sa týka konkrétne slovenskej minority, v okrese žije 45% Slovákov, čím je Kovačica okresom s najvyšším absolútnym počtom krajanov - 13 800, v krajinách bývalej Juhoslávie.¹² Na priestorovú ilustráciu od Belehradu je vzdialená 50 km, od Nového Sadu 90 km.

Kovačica prežila mnoho politických zmien, bola vystavená častej zmene hraníc a súčasťou niekoľkých republík či monarchií.

Povojnové obdobie a industrializácia transformuje aj tradičný rurálny život Kovačice. Obec sa začína architektonicky rozrastať a modernizácia zasahuje ako do extra tak do intravilánu. Zaujímavá je aj architektonická koncepcia obce, ktorú domáci obyvatelia prirovnávajú k Viedni či Washingtonu, pretože všetky ulice sú pravouhlé. Plán Kovačice bol totiž vypracovaný 10 rokov dopredu, viedenským architektom v časech Habsburskej monarchie.

¹¹ www.kovacica.org.yu

¹² <http://mesto.banskabystrica.sk/partnerske-mesta-.phtml?id3=29002&id2=0>

Tento fakt zmieňujem najmä kvôli výtvarnému prejavu, ktorý podčiarkuje výraznú horizontálnosť rovinatej krajiny.

4. Fenomén Insity

Ako som už v úvode spomenula, insitné umenie je neškoleným najmä výtvarným prejavom, charakteristickým svojou jednoduchou poetikou, často prirovnávanou k detskému „naivnému“ videniu sveta.

Proporcie, formálna stránka obrazu a perspektíva zodpovedá neakademickému vzdelaniu, no o to viac podtrhuje čistotu a zámer tvorcu zachytiť videné z jeho vlastnej „perspektívy.“

Insita narozdiel od Art Brut (ktoré takisto nezodpovedá „profesionálnej“ výtvarnej tvorbe), prekresľuje život z jeho zidealizovanej farebnej strany.

Realita a osobitý svet Insity je svojský a bohatý. Nielen vysnené predstavy sú jej námetom, ale i reálne, no svojím spôsobom spoetizované obrazové zachytenie sveta.

Podľa umeleckého, typového triedenia môžeme preto Insitu rozdeliť približne na tri kategórie:

- 1. metaforickú**
- 2. ideografickú**
- 3. poeticko-realistickú**¹³

Ako každá klasifikácia ani táto nemôže byť exaktne vymedzená, keďže treba počítať s prelínaním a fúziou jednotlivých kategórií.

U kovačičských maliarov na obrazoch dominujú pestré farby, motívy z detstva a tradičného roľníckeho života. Keďže všetci z nich sa živili poľnohospodárstvom, maliarstvo si museli obhajovať vo voľných chvíľach oddychu. Takisto všetci z nich začali aktívnejšie tvoriť vo vyššom veku, kedy pracovných povinností ubúdalo.

¹³ Tkáč, Štefan: Svetové insitné umenie, Bratislava, Pallas, 1969, str. 15

Zaujímavým faktom je, že tvorba insitných maliarov sa začína v dobe, kedy tradičný poľnohospodársky život mení industrializácia.

Insita v Kovačici sa datuje od *50tych rokov, 20teho storočia*, (práve v tomto čase modernizácia modifikuje tradíciu), kedy po prvý krát spolu vystavovali jej zakladatelia. Preto snaha o jej zachovanie, ovplyvňuje aj motiviku kovačičských maliarov.

„V krajinách so silnou ľudovou výtvarnou tradíciou nadväzujú niektorí insitní tvorcovia na tradície ľudového umenia, pričom prekračujú medze, vybočujú z jeho kanónu a z jeho anonymity.“¹⁴

Ján Sokol, Martin Jonáš, Martin Paluška, Zuzana Chalupová a ďalší svojou tvorbou začali písať nový príbeh Kovačice.

Ako vlastne vznikol tento dnes už ho môžeme nazvať fenomén Insity v Kovačici?

Z rozhovorov, ktoré sa uskutočnili usudzujem, že záujem o výtvarné umenie nebol podmienený výrazným predstaviteľom výtvarného umenia, osobou – maliarom (jediný maliar, ktorý tu pôsobil bol Konštantín Danilov v 19. storočí, ktorého som zmieňovala v súvislosti s oltárnym obrazom v evanjelickom kostole). Čo sa týka výraznej osobnosti, je značné, že podnet k tvorbe vznikol teda z prostredia samotného a nemožno hovoriť o jednej autorite, ktorá by predikovala či priamo spustila tvorbu maliarov.

K príčinám a okolnostiam jej vzniku sa viaže viacero hypotéz.

Z kunsthistorického hľadiska obdobie kedy vzniká a rozvíja sa, nepraje avantgardným umeleckým formám či abstraktným vizuálnym vyjadreniam. Stáva sa akousi alternatívou k dominujúcemu modernému umeniu a jeho avantgardným smerom.¹⁵

¹⁴ Tkáč, Štefan: Svetové insitné umenie, Bratislava, Pallas, 1969, str. 8

¹⁵ <http://www.artgiftbalka.com/index.php>, Emina Čirić

Obdobie v ktorom vzniká Insita je dôležitým faktorom k pochopeniu celého fenoménu. 50te roky tak v Srbsku ako i v ostatných postkomunistických štátoch nedávali možnosť slobodného umeleckého vyjadrenia. Preto idylické maľby zo sedliackeho života a obrazy zachycujúce tradičný odev, zvyky a prostredie pracujúceho ľudu boli režimom podporované. Ale bolo by neobjektívne prisudzovať režimu úlohu hlavného determinanta Naivy. Ide o vzájomnú interakciu rôznych faktorov v sociálnom prostredí a konšteláciu viacerých prvkov, ktoré boli podnetmi k rozvoju maliarstva v Kovačici.

Kovačičkí maliari najskôr kopírovali pohľadnice zobrazujúce oku lahodiace zámky, či ďaleké krajiny.

„Na tých výstavách v prvých rokoch neboli maľby, aké sa neskôr zjavili. Ešte sme blúdili, prekresľovali sme už známe maľby, nejaké kláštory.“ J. S.

Na začiatky Insity v Kovačici si spomína aj Ján Strakúšek, najstarší žijúci maliar, ktorí stál pri jej zrode. Ján Strakúšek je vyučeným stavbárom a celý život až do svojej penzie vykonával profesiu stavbyvedúceho. Aktívnejšie začal maľovať najmä po odchode do penzie, vďaka získanému voľnému času.

„Ja vám poviem ako sme začli, to viem, ale prečo sme začli, to neviem. V roku 1952, boli u nás prví maliari Paluška, Sokol a tí mali prvú spoločnú výstavu a my sme to videli viacerí z nás. Potom sme sa pripojili a dovedna sme robili všetci.

No my sme väčšinou kopírovali, prekresľovali. Videli sme voľáky pekný zámok, my sme mysleli, že je to umelectvo. Potom sme začli mi v 1954 všetci spolu vystavovať, ale my sme všetci prekresľovali. No prišiel Oto-Bihalji Merin. To bol kritik a on nám povedal, žeby sme viac nekopírovali, neprekresľovali, ale žeby sme kreslili to čo vidíme, svoj život.

Jeden náš maliar Knjazovic, on už dávno zomrel, nakreslil voľáky tanec. A tam farár chytá za ríť voľáku ženu. No a farárovi sa to nepatrí.

No a čo sa stalo. My keď sme mali tu spoločnú výstavu, keď prišiel Oto-Bihalji Merin. My sme ten obraz obrátili ako ni pekny, žeby ho nevidel. On to otočil a keď to videl, tak nám vraví, takto maľujte, to čo vidíte.

Vtedy bola viac tá naiva. Že neboli proporcie, perspektíva. Teraz už aj my sme sa viac vzdelali a mladí tiež, už to nie je ako voľakedy.

Takže na začiatku nám najviac poradil ten výtvarný kritik Oto Bihalji Merin. Potom sem prišli aj druhí Krsto Hegedušić zo Zagrebu a ďalší akademski maliari, ktorí isto potvrdili nekreslite zámky, kreslite to, čo vidíte. Vy ste srbskí naivní umelci, takže maľujte tak. On nám doniesol voľáke farby aj štetočke voľaké. Lebo my sme dovtedy nemali nič.

V 1955 sa otvorila prvá insitná galéria, ktorá je dodnes v dome kultúry. To bola prvá galéria insitného umenia v Juhoslávii a možno aj širšie.“

Osoba Ota-Bihalji Merina, zohrala významnú úlohu vo vývine tvorby kovačičských maliarov. Následne po jeho podnetoch kopírovanie nahrádzajú obrázkami zo sedliackeho života.

„Maľujte to čo vidíte, čo cítite, váš život. Neprekresľujte cudzie veci. Tak nám povedal. Odvtedy sme všetci tak maľovali. Mnohí kritici prichádzali, ale Bihalji nám určil smer.“ J.S.

Ďalším osobou bol už zmienený chorvátsky maliar Krsto Hegedušić, ktorý navštívil Kovačicu a miestnych insitných maliarov, tak isto ako Oto-Bihalji Merin, podporil v ich vlastnom realistickom umeleckom prejave.

Tvorte svoje originálne diela, povedal. A tak sme aj začali. Ako vidíme, tak aj maľujeme.¹⁶

Prví predstavitelia, bývali na jednej ulici a ich vzájomné kontakty a priateľstvo bolo podnetným prostredím pre umeleckú tvorbu.

Podľa prameňov sa začiatky vzťahujú k roku 1939, kedy si nad šachovnicou strojársky zámočník Martin Paluška a sedliak Ján Sokol navzájom prezradili svoju lásku k maliarstvu a začali občas maľovať aj spolu.¹⁷

¹⁶ Čirić, Emina: Ján Strakúšek, Fund of International Ethno Center Babka – Kovačica, 2006, str.

¹⁷ Valentík, Vladimír: Svet kovačičského insitného umenia, Báčsky Petrovec, 2002, str. 6

Výpoveď vnučky Jána Knjazovica, maliarky Nataši Mijailovič:

„Táto ulica, v ktorej ja žijem sa volá Čaplovičova, dostala meno po farárovi, ktorý sa boril proti maďarizácii. A jeho vnuk je Dušan Čaplovič podpredseda slovenskej vlády.

Tu bývali Ján Knjazovič, Michal Bíreš bol prví sused, druhý sused bol Ján Garaj a v tejto ulici bývali aj Martin Jonáš a Zuzana Chalupová. Takže prví maliari fakticky okrem Strakúšeka a Palušku boli tu. To isto bolo veľmi zaujímavé.

Oni sa všetci kamarátili a potom spravili tú výstavu kovačičský október. A kovačičania ich pochválili a začli sa o nich zaujímať o nich akademickí maliari a historici umenia.

To bol jednoducho boom potom. Tu boli aj Sophia Loren, španielsky kráľ Juan Carlos, Rolling Stones, tí ľudia chodili vidieť kovačičské obrazy.“

V roku 1952 sa konala prvá spoločná výstava, ktorá sa konala pri príležitosti 150teho výročia Kovačice a od vtedy každoročne pokračuje v októbri, čo podmienilo aj jej názov **Kovačičský október**. Je miestom sociálnej interakcie celej obce a až dodnes má reprezentačnú úlohu a slávnostný charakter. Zohráva významnú rolu v udržiavaní kolektívnej identity lokálneho spoločenstva.

Po zorganizovaní prvej výstavy sa k nim pripojili aj ďalší maliari **Martin Jonáš a Ján Knjazovic**.

4.1. *Vplyv umenia na obraz o Kovačici*

V mojej práci zastávam názor, že umenie konkrétne v prípade Kovačice vizuálne umenie – maľba a kultúrne iniciatívy pôsobia ako združujúci a upevňujúci faktor lokálnej identity. kovačičkí maliari svojimi obrazmi vytvorili samostatný obraz o Kovačici ako takej.

„O Kovačici sa vie, ako o fenoméne, ako u kultúrnej rarite. To ani jeden podnik nedosiahol takú úroveň. Vystavovali sme po celej zemi. Ja som vlani bol v Tokiu. Ale aj ostatní, Londýn, Paríž, Moskva.

Boli sme u Gašparoviča (súčasný slovenský prezident) na prijatí, s prezidentmi sa stretávame, s kráľovnou sme boli dovedna.“ J.S.

Umenie v sebe zachytáva kontinuitu časov minulých i vízie do vzájomnej budúcnosti spoločenstva.

„Na budúcnosť nazeráme takisto pomocou predstáv už existujúcich vo vedomí. Pritom ako reálny vnemový základ existuje len prítomnosť, lebo aj minulosť aj budúcnosť, prežívame s predstavami a emóciami prítomnosti...Bez tejto kontinuity vývoja zobrazujúcej štruktúry by umenie nemohlo disponovať oným nadhľadom, ktorého vznik poskytuje umeniu široký obzor.“¹⁸

„Myslím, že umenie malo dôraz pri zachovaní tradícií v Kovačici, pretože Kovačičania sa veľmi veľmi držia svojich tradícií.

Kovačičania sú veľmi pyšní na insitné umenie, pretože Insita preslávila Kovačicu. Ninto človeka, ktorý by či už v Belehrade alebo inde keď mu povieš, ty si z Kovačice, tak ahaa poznám naivne slikařstvo (naivné umenie) a to ťa naplní pýchou, to je normálne.“ N.M.

¹⁸ ALBRECHT, Ján: Eseje o umení, Bratislava, Opus, 1986, str. 146

5. Tvorba

5.1. *Maľba a snaha o zachovanie tradície*

Časť svojho výskumu som zamerala na introspektívny pohľad týkajúci sa tvorby samotnej. Zaujímal ma umelecký vývoj maliarov, prvotné počiatky a impulzy, ktoré spustili ich umeleckú činnosť. Taktiež ich názor na insitné umenie a jeho vývoj v Kovačici, svojich predchodcov, súčasníkov a pokračovateľov.

Ako som už spomínala v prevažnej väčšine námety kovačičských maliarov vychádzajú zo spoločnej tradície, zvykov, námetov s ktorými je familiárne lokálne spoločenstvo.

Kovačičskí insitní maliari sú známi svojim detailným výtvarným prejavom, kedy každá čiastka na obraze, má svoj význam. Práve pre svoju funkciu nositeľa všeobecne poznaných symbolov, sú svojou znakovou rečou obrazy jasne čitateľné lokálnemu spoločenstvu.

„Vzťah znaku (jeho významovej stránky) k tomu, čo vyjadruje (teda k zmyslu), je vzťahom vymedzovania, kladenia hraníc. Význam znaku ohraničuje zmysel, fixuje a stabilizuje práve tú časť zmyslu, ktorá sa zhodne vybavuje vo vedomí komunikujúcich, v prípade, že všetci danému znaku rozumejú zhodne.“¹⁹

Najmä u žien maliarok, som sa stretla s potrebou zachytiť na obrazoch tradície a život minulosti v rôznych rovinách, aby zachoval to, čo sa vytráca a je zriedka možné opäť vidieť. Obraz tu preberá funkciu konzervácie, ako posledný podáva miznúcu výpoveď o minulosti.

¹⁹ Kulka, Jiří: Psychologie umění, Praha, Grada Publishing, 2007, str. 203

„Myslím, že Insita vplývala na zachovanie identity. Pretože prví maliari, čo maľovali? Svoju dedinu, Kovačicu. Aká bola vtedy, druhá generácia zase začala maľovať, aká Kovačica bola volakeď. Znamená, to čo sa už zabúdalo. Chceli ju zachovať aj na tých obrazoch. Preto si myslím, že to malo vplyv. Kovačica je veľmi tradičná, aj veľmi sa usiluje ostať taká, aj veľmi si to merkuje. A ja to uctievam, tak aj načim (tak, to aj treba, tak sa to patri).“ N. M.

Na obrazoch sú osoby oblečené v krojoch (obľúbeným motívom sú najmä dievčatá v tradičných bodkovaných sukniach), na ktorý sa v minulosti kládol veľký dôraz. Hlavne pokiaľ ide o celkové farebné a dekoračné zladenie odevu. Jednotlivé doplnky i odevné materiály sa chodili nakupovať najmä na Slovensko.

„Keď mala zelenkavú gecelu, tak mala aj ručník na hlave zelenkavý alebo biely so zelenkavým taký vyšitý, tak je aj na mojom obraze. To si vedeli ženy skladať farby. Vždy rozmýšľali čo k čomu pôjde, aby to ladilo spolu, to všetko je do taktu.“ E.H.

V súčasnosti ženy z najstaršej generácie stále nosia kroje, pri slávnostných príležitostiach (akou je napríklad aj výstava kovačičských maliarov v miestnej galérii) si kroje obliekajú aj mladé ženy a deti.

To môžeme pozorovať aj na obrazoch kovačičských maliarok.

„Ja mám na každom obraze človeka a naveky myslím, že čo ten človek robí, to chcem na tom obraze pokázať. Dávam dôraz aj na to, ako je oblečený. Ak je to v poli, sviatok, či svadba, podľa toho ho oblečiem. „Ja ten kroj kovačičský robím taký ako je, ja ho nosím, tak viem ako ho mám urobiť. Tie vzorky som sama vyšívala, tak ja ich teraz prenášam na obraz, akoby som vyšívala štetčkou.

Aj tie košeľe slovenské čo mužským dávam, to akoby som ich obliekala, taký pocit z toho mám. Snažím sa, aby bola taká čo v skutočnosti je.

Potom keď hľadia na moje obrázky na výstavách, tak ženy kerie ma poznajú a kerie vedia ako chodím oblečená, tak prepoznajú moju gecelu, ktorú nosím. Keď vidia obrázky, tak vravia, joj veď to je tá tvoja sukňa.“ E.H.

Okrem tradičného odevu sa maliarky sústreďia na zachytávanie zvykov, detských hier, či činností, ktoré v súčasnosti vplyvom meniacej sa spoločnosti úplne absentujú. Tento fakt odovzdania odkazu mladým je ich dominujúcou motiváciou v tvorbe.

„Chcem nechať potom aj nejakú poruku na tom obraze. Žeby ľudia si z toho voľačo zobrali, každý za seba, žeby si zobral. To mi je hlavný dôvod. Snažím sa urobiť tak ako je a potom sa to páči aj ostatným. Urobila som veľkú radosť Kovačičanom s touto veľkonočnou výstavou a všetci sa radovali. To mi je motiváciou.“ E.H.

Zaujímavosťou, ktorá pretrváva v modifikovanej forme až do súčasnosti, je potreba zdobiť príbytky aj celkový dôraz na farby a ich zladenie, či už v interiéri alebo dekorácii fasády domu. Tie mali reprezentačný charakter a vytvárali obraz o majiteľovi. Domy bývali často natreté na „nebeskomodro“, čo sa považovalo za „typickú slovenskú farbu“. Taktiež steny boli bohato dekorované, cez vlastnoručne vyrobené šablóny sa nanášala na ne farba, a tak vznikali bohaté väčšinou kvetinové vzory.

Interiér domu býva častým motívom maliarov a na obrazoch môžeme vidieť jeho presnú podobu v minulosti.

„Väčšinou ženičke dbali o tom domčeku, naveky musel byť voľakej pestrej farbe. Zvonku sa kalilo na bielo na modro. Ako slovenská farba modrá, to sa dodržiavalo. Zvnútra sa furmami 4,5,6 ich bolo sa narobila a do rohov sa maľovalo. Taniere pestrými farbami boli obmaľovanie. Domy boli rôzne, zelenkavie, žltkavie, stromy vykalenie bielym a domček do domčoka obraz.“ Z. V.

5.2. *Rozdiel medzi maliarskymi generáciami*

Vývoj, rast a formovanie zobrazovacej sústavy ako aj štýlového systému umeleckého vyjadrenia je v neustálej zmene, dynamickom pohybe premeny, ktorý je podmienený funkciou času. Pričom je determinovaný súčasnou situáciou v prítomnosti a zobrazovacími prostriedkami doby minulej. Prítomnosť, ktorá prebieha, sa stretáva s „hotovým“ stavom formácie zobrazovacieho prostriedku. Pričom aktuálna situácia zobrazovania nemôže obísť prostriedky, na ktoré nadväzuje v kontinuite vyjadrovacej štruktúry. Tým pádom nie je možné o prudké zlomy v existujúcej vyjadrovacej štruktúre, lebo nemôže obísť účinnosť existujúcej sústavy.

„Každé umelecké dielo nesie totiž v sebe v negovanej podobe svoje „prazačiatky“, ako i vlastný ďalší vývoj. Jednotlivé fázy vývoja slúžia ako vrstvy sedimentácia, ako opora ďalšej kryštalizácie a formovania umeleckej jazykovej sústavy. Tento proces však nepredstavuje žiadnu náhodnú aglomeráciu vrstiev, ale kauzálnu kontinuitu osvedčených štýlových pozícií, z ktorých každá bola raz akútnou súčasnosťou, schopnou záväzne zobrazit' a formulovať umelecké idey svojej doby. Každá vrstva bola pritom platnou komunikačnou sústavou, z ktorej sa formovala ďalšia sústava bez porušenia oznamovacej schopnosti predchádzajúcej sústavy.“²⁰

Obraz, ktorý zachytáva skutočnosti danej doby, t. z. ten, ktorý zvýrazňuje emocionálne a poznávacie schopnosti jeho tvorca, aktívne komunikuje s divákom a zároveň obsahuje faktor pravdivosti zobrazovaného – pravdivosti umenia. Táto komunikácia prebieha vďaka vzťahu medzi prijímateľom konzumentom umenia a väzbe k životnej skutočnosti danej doby.

„Nemôžeme nevidieť, že vývoj zobrazovacej sústavy – ktorá na rôznych stupňoch evolúcie korešponduje s poznávacou umeleckou schopnosťou človeka a zintenzívňuje vzťah človeka k svojej skutočnosti – vytvára medzi umeleckým zobrazovacím prostriedkom a životným pocitom pevnú väzbu, ktorú reprezentuje štýlová sústava.“²¹

²⁰ Albrecht, Ján: Eseje o umení, Opus, Bratislava 1986, str. 147

²¹ Albrecht, Ján: Eseje o umení, Opus, Bratislava 1986, str. 147

Každé obdobie v umení, nadväzovalo na už vytvorené, na to čo prezentovalo predošlé obdobie. Tak nevytvorilo nové vyjadrovacie prostriedky z ničoho, ale transformovalo na to, na čo nadviazalo.

V Kovačici sa sami maliari vymedzujú a rozlišujú na generácie. Tie sa datujú od začiatkov až po súčasných najmladších maliarov, „najmladšiu generáciu“. Obdobie v ktorom vyrastali, spomienky na detstvo, spoločenská situácia a podmienky, to všetko formuje ich výtvarný prejav.

„Mladí ľudia tu maľujú veľmi pekne, ja by som chcel aby to ostalo. Ale to nebude vyše insita, naíva. Dieťa sa musí najprv narodiť a my mu potom dáme meno. Aj toto je tak. Aj táto druhá insita sa narodí, bude aká bude a my potom dostane svoje meno. Prvé obrazy boli celkom inakšie ako teraz. My sme nevedeli ani tak pekne maľovať, nevedeli sme ani perspektívy ani farby neboli také.“ J. S

„Prví maliari, kým sa nevyčvičili s tou technikou, tak tie obrazy boli také všakovakie. Aj podloha, aj farby aj šteteečky.“ E.H.

„Vtedy bola viac tá naíva. Že neboli proporcie, perspektíva. Teraz už aj my sme sa viac vzdělali a mladí tiež, už to nie je ako voľakedy.“ A.H.

„Drov bolo predsa inak. Oni maľovali ako chceli, neočakovali nejaké peniaze, nejakú slávu.. Ako keď si niekto hráva na gitare pre svoju dušu a odrazu má koncert v Carnegie Hall!. Znamená zo srdca, keď to robíš. Myslím si, že jesto ľudí, ktorí maľujú skrz úspechu, či peňazí, ale to tak nejde. Musíš byť svoj na prvom mieste. Ako čo oni voľakedy boli svoji. Ja si dúfam, že príde to, čo bolo voľakedy. Bolo dosť maliarov, ktorí maľovali skrz peňazí. Ale trochu sa to teraz primierilo a časom sa to všetko vyfiltruje. Nemôžem ja isto tak maľovať ako pred 60timi rokmi ako voľakto kto začínal keď nebolo internetu, televízii, bola len dedinská knižnica a to je to. Musím to nejak rozšíriť. Ale jesto aj ľudí, ktorí sa mladší odo mňa a maľujú tú tradičnú naívu. No ja chcem, vyjsť z toho. To znamená aby sa vedelo, že som z Kovačice, som Knjazovicová, ale ja som Nataša, nie som Ján ani Anna.“ N.M.

„Maľovať je naveky isto, nie je ľahšie ani ťažšie. Ale či sa páčiš, či si ťa všima niekto alebo nevšíma, to čo robíš. Myslím, že my druhá generácia nosíme väčšiu zodpovednosť na sebe, aby to nezaniklo.

Mladí maliari, čo začnú maľovať, myslia si, že budú mať razom veľké peniaze, ale to vôbec v živote tak nie je. Aby si z maľovania pobral veľké peniaze a robil hody sám sebe. Prejdú roke aj roke, kým do toho prídeš.“ A.H.

„Robíme témy ako poľnie roboty, sedliacke izby, no každý na svoj spôsob. Aj ľudí, ktorých maľujeme. Aj tie kroje, mne je to ľahko urobiť, lebo ich pamätám, nosím ich. A páčia sa mi, takže je to robím s pôžitkom preto mi je to ľahko.

Oni mladší to urobia napríklad jednou farbou iba, nie presne tak, ako sa to nosilo. Už to nemôžeš vidieť, z ktorej dediny je to. Na mojich obrazoch je to presne vidno, to je Kovačičanka, to je Slováčka.“ J. S.

5.3. Inšpirácia

„Najskôr treba mať obrazu plné srdce, aby ho potom mohli byť plné oči.“

Josef Čapek

Podnet k tvorbe môže prísť z najrôznejších strán, je ním život sám. Býva to vnútorný popud alebo konkrétny zážitok, spontánne sa vynorujúca myšlienka, fantazijná predstava, iné umelecké dielo, ale aj objednávka, praktická zákazka.²² Z týchto mnohých podnetov je umelec osobou, ktorá vyberá. Celý tento vnútorný proces začína prípravou.

Nové tvorivé nápady sa objavujú v stave inšpirácie, ktorá je nevyhnutná pre vznik nového diela. Najoriginálnejšie myšlienky sa rodia práve v tejto fáze umeleckej činnosti.

Umelecká tvorivosť je komplexnou záležitosťou celej umeleckej osobnosti.

Na ilustráciu k inšpiratívnym procesom a samotnej tvorbe a vzniku umeleckého diela prikladám výpovede maliarov:

„ Ja si prvo zamyslím, čo chcem maľovať. I potom komponujem ceruzkou na plátno. Ja najviac maľujem zo života toho, kerý už prešol. Keď som ja bol mladý, to najviac maľujem. A ešte to vám poviem, ja som bol aj vo vojne, bol som ranený. No ja maľujem zo života tú krajšiu stránku. Hľadím na túto stránku to ukázať. Nerád maľujem tie ťažkie veci. Ja nepoviem nič o obrazoch , sám obraz má hovoriť. Ja keď som maľoval, ja som oddychoval. Ako po srbsky by ste povedali ja som užíval. Ja som sa zaniel.“ J.S.

„To sa musí zrodiť v hlave najprv taká myšlienka. Rozmýšľam veľa ráz, čo ako bolo, keď som bola dieťa, keď som bola dievka tie všecbie príbehy. To si rozmyslím, že z toho by už mohol byť obraz. Ja maľujem to, čo si zapamätám, to je to čo sa mi páči. Alebo to, čo mi naháňa strach.

²² Kulka, Jiří: Psychologie umění, Praha, Grada Publishing, 2007, str. 385

Ten moment a ten pocit, keď sa to vytvára to je to pekné. Keď už vidím, že tá šatka bude hotová.

Ja keď začnem maľovať obraz, chcem ho hneď aj dokončiť, chcem ho vidieť aký bude. Lebo ja ho mám už pred očima, tak chcem baš aby bol hotový. Takže to je to, čo láka toho maliara by maľoval a istý pocit mali aj tí druhí maliari. .“ E.H.

„Ja som sa viac rázy obávala, že už nebudem maľovať. Že som povedala, čo som mala i hotovo. Mám strašne veľa idejov, ktoré som ešte nestihla namaľovať. To sa mi zjaví v hlave, celý cyklus, celá tá rozprávka. Napríklad sa mi stáva, že príde aj ideja, ale cítim, že nie som ešte pripravená. Napríklad ten cyklus modlitby čo som robila, to sa mi zjavilo pred rokom aj pol. Ale som rok aj pol čítala, čítala i čítala. Symboly, biblijské texty, aby som bola zrelá povedať, to čo chcem povedať. Jesto period, keď nemôžem maľovať, jednoducho neťahá ma. To môže trvať aj dva mesiace. Potom len odrazu 20, 30 obrazov je v hlave, potom sa nejde nikam, sedí sa doma, pije káva a maľujem, maľujem hodinami. Jednoducho voľaká energia, kerá sa pýta von a misím niečo poviedať. A to keď poviem, odýchneme si a ideme ďalej. Ja maľujem ľudí, stále maľujem po cykloch. Všetky sú autobiografické a keď mám viacero obrazov na výstave, každý z nich je ako stránka z jedného príbehu.

Maľujem aj ikony a mala som aj cyklus modlitby. Mne sú ľudia inšpirácia, znamená všetko čo sa stáva v ich srdciach, v ich hlavách, čo ich trápi, čo ich raduje. Znamená rozprávka.

Mala som cyklus šach, to znamená, že náš život predstavuje jednu šachovú partiu. Ako sa ja cítim v tom momente, to aj namaľujem.

Na voľaký spôsob sa snažím zachytiť tú čiastku vo svojom živote, v sebe. Čo robíš to dávaš niečo zo seba, svoje myšlienky svoju energiu. Toto mňa naplňa.

To jednoducho plnô ti je v tebe a voľačo ťa ponúka, aby si to dal na plátno, ani doteraz neviem prečo.“ N.M.

5.4. *Posolstvo a význam tvorby*

Umelec svojou tvorbou kóduje správu o sebe a o svete. U kovačičských maliarov fakt odkazu tvorby pri výpovediach bol výrazným determinantom samotnej umeleckej činnosti a motivačným faktorom, k ďalšej tvorbe.

Nemožno nevidieť, že každé umenie mimo emocionálnymi prostriedkami odkrýva nové črty ľudského postoja a pocity sveta, vystihuje nové vzťahy vo vedomí a životnom obsahu človeka, v interakcii človeka s prostredím predovšetkým človeka so spoločnosťou. Umenie vedome poukazuje na nové zážitkové obsahy, vyjadruje nové postoje, zobrazuje všeobecne platné problémy spoločenského dosahu v konkrétnej podobe, odpovedá na otázky vedomia a dáva im všeobecnú platnosť.²³

Každý obraz je svojim spôsobom dobrodružstvo, ktoré navodzuje predstavy a osobitú atmosféru endemického sveta samotného diela.

„Z tohto tvorivého postupu, v ktorom ide vlastne o určité obrazné podanie myšlienok a predstáv, odvodzujeme metaforické formy. Buduje sa tu na princípoch : fyzioplastickej a ideografickej tvorby, pričom miera abstrakcie určuje jej tvary. To vysvetľuje širokú škálu výrazu. Preto je každý prípad špecifický sui generis.“²⁴

„Máš dekoráciu a máš obraz. Keď ty ocítiš voľačo z toho obrazu, keď ti ostáva v hlave, láka ťa aby si o ňom rozmýšľal to je ono, to je obraz. Ľudia idú cestou, ktorá je ľahšia, chcú sa zapáčiť, no to zapadne prachom. Keď človek nedá do toho seba, to zapadne prachom. Ja cez svoje obrazy veľmi mnoho sa o sebe učím, seba lepšie spoznávam cez tie obrazy, moje podvedomie rozpráva. Ja keď som začala maľovať obraz, sama seba som sa opýtala, no prečo ja toto maľujem, čo som tým chcela povedať. Potom sa spamätám, pozriem sa lepšie a aha tu je vzťah voči tomu..

²³ Albrecht, Ján: Eseje o umení, Opus, Bratislava 1986

²⁴ Tkáč, Štefan: Svetové insitné umenie, Bratislava, Pallas, 1969, str. 16

Mala som dost' obrazov, ktoré sa samé od seba narodili, ja som ani nerozmýšľala, nech vyjde čosi zo mňa. No a jesto také obrazy, ktoré som vytvárala, ako rozprávku ako príbeh.

Seba lepšie upoznávam i veľmi veľa ľudí ma lepšie vidí cez tie obrazy, aj tých čo poznám aj nepoznám, veľmi veľa z mojich snov sú tam ideje. Niečo snívam i snívam seba, že som zišla do toho obrazu, potom akoby som to nenamaľovala, misím.

Človek stále hľadá hlboko do seba, stále robí na sebe.

A teraz ľudia, čo kúpili obrazy odo mňa mi vravia, že keď hľadáme na ten obraz, máme pocit, že nás niečo hreje. A to znamená maľovanie pre mňa.“ N.M.

6. Maliari a lokálne spoločenstvo

V súčasnosti, sa Kovačica automaticky asociuje s Insitou. No v začiatkoch, ako všetko čo je nové, maliari boli lokálnym spoločenstvom prijímaní opatrne. Stretávali sa aj s reakciami, ktoré devalvovali ich umeleckú činnosť do roviny zábavky, za ktorou sa skrýva nechť pracovať na poli.

„Drov inak hľadeli, ľala maľuje, aby nemusela ísť robiť, aby nemusela ísť kopať kukuricu.“
Z.V.

Už prvá výstava však zaznamenala úspech u domáceho obyvateľstva, práve preto, že zachytávala každodennosť človeka – Kovačičana. Maľby sa dotýkali každého z nich (rozpoznávali jednotlivých ľudí na obrazoch, pre obec charakteristické zvyklosti..), tak sa stali spájajúcim činiteľom komunity.

Úspechy Insity a jej predstaviteľov sú dodnes reprezentantom dediny v Európe i mimo kontinentu. Maliari sa stretávajú s najvyššími predstaviteľmi vlád jednotlivých krajín, či už ako návštevníci alebo prijímajúci hostitelia. A ich spoločenský status je vysoko cenený. S naivným umením sa prvý krát oboznámila pokračujúca generácia maliarov už v detstve. V rámci výučby na základných školách sa navštevovali a navštevujú miestne galérie insitného umenia.

Čo mnohých podnietilo k vlastnej tvorbe a tým aj k nadviazaniu na maliarsku tradíciu.

„ V základnej škole sme mali profesora výtvarnej výchovy, ktorý nás odvádzal do našej galérie v Kovačici. To bola vtedy galéria sedliakov maliarov, tak sa v tom čase menovala. Tam som sa prvý krát stretol s obrazma. Že sa to robí na plátne, že je to olej. To bolo pre také 13 ročné deti, taký pocit, no mohol by ja to urobiť.“ J. G.

„My sme si prvých maliarov všetci veľmi vážili a mne aj Kovačičanom sa páčili témy, ktoré robili. Ja som veľmi rada chodila na výstavy, kým som sa sama nezačala aj ja zúčastňovať. Ostatní ľudia ich brali všakovak. Najskôr si mysleli, že sú darební, že sa im nechce robiť, preto maľujú.

No viete, robili, ale predsa, aj ja keď maľujem, semiačka mi tu stoja, nie sa posadenie. Lebo to maľovanie samô láka človeka. E.H..

„Jaj to voľakedy bolo, ľudia si vraveli aaa to je insitný maliar, to tu bolo ako nejaký pán doktor, to bol vrch voľáčoho. Hľadeli na nich s bážňou a všetci chceli, aby aj ich dieťa vedelo maľovať, len keby malo na to talent, aby bolo maliarom

Ja si pamätám keď som bola dieťa chodili k nám veľvyslanci ,diplomati, strašne veľa ľudí k nám chodilo, to je fantastické. Títo ľudia tu mali oveľa viac úspechu ako akademickí školovaní maliari. To aj dodnes ostalo. Jáj to je insitný maliar.“ N.M.

„Ja som na pána Jonáša hľadela ako na nejaké božskô zjavenie. Naveky som si rozmýšľala, ako sa budú oni chcieť zhovárať, keď sa im budem chcieť prihovoriť. Oni pre mňa boli tak voľáčo výnimočnô aj Zuzana Chalupová“. Z.V.

6.1. Etnická identifikácia a lokálna identita

„Identita je relačná a situačná.“²⁵ Toto tvrdenie logicky vyplýva z jej samotnej podstaty. Identita je totiž založená na vzťahovaní sa k niekomu. V Kovačici je silná kolektívna identita, ktorá je založená na vzťahu ku skupine.

„Kolektívna identita je obraz, ktorý si o sebe utvára určitá skupina a s ktorým sa identifikujú jej príslušníci. Kolektívna identita je otázkou identifikácie sa zo stany zúčastnených indivíduí. Táto identita neexistuje „sama o sebe“, ale vždy len v tej miere, do akej sa k nej jedinec hlási. Je silná alebo slabá podľa toho, nakoľko žije vo vedomí členov

²⁵ ERIKSEN, Thomas Hylland.: *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha: Triton, 2007, str. 68

skupiny a nakoľko dokáže motivovať ich myslenie a jednanie Kolektívna identita sa opiera o účasť na spoločných poznatkoch a spoločnej pamäti .²⁶

Tým, že identita a pamäť spojuje minulosť s prítomnosťou, vytvára kontinuitu potrebnú pre zaistenie budúcnosti jej členov.

Zaujímavosťou je, že jednotlivé čiastkové identity, ktoré sú konkrétne vymedzené – Slovák, srbský Slovák, Vojvodinčan, Kovačičan, sa vzájomne prelínajú.

„Ja som rodený Kovačičan. Tu žijem, tu žili môj otec aj môj dedo aj môj pradedo. Ja ak by som šiel ta na Slovensko ja bych bol izbeglica.

Ja som Kovačičan. Ja som Slovák, prečo by ta ja šiel. My tu máme aj slovenské dediny, Padinu, Petrovec. My slovenčinu máme, máme svoj materinský jazyk, deti sa učia v škole po slovensky, môžeme spievať, cirkev máme slovenskú, Čo nám škodi, že sme v Srbiji. Ništ. Istie všecke aj práva aj možnosti máme ako keby sme boli aj na Slovensku. Je nám tu dobre.“
J.S.

„Slováci sú veľmi pyšní na to, že sa Slováci. Ja som Slovák, ktorý žijem tu v Srbiji. Každý ti tak povie. Zaujímavé je ešte druhé, ja som Slovák, ale z Vojvodiny, nie zo Srbiji. Vojvodina, to je moja država – región.“

Autostereotypy a stereotypy ako potreba vymedzenia „svojich“ voči tým „druhým“ sú živé aj u Kovačičanov.

„Slováci sa hrozne usilovní národ. Žijú najviac zo svojich mozoľov.“ Z.V.

„Srbi tí na mňa hľadia ako na exotiku, jaj ty si poloslováčka.“ N.M.

„Stereotyp je v Srbsku o Slovákoch, že sú veľmi mierny, pohostinný a pracovitý národ.“ E.H.

„Slováci aj Česi sa múdrejší od Srbov. V tom zmysle, že sú svornejší, kultúrnejší ako u nás. Ja som bol 5 ráz na Slovensku, vtedy bolo ešte Československo a tam sa kultúrnejšie ponáša. To

²⁶ Assmann, Jan: *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*, Praha, Prostor, 2001, str. 117

vidíš všade. Keď ideš do električky, do autobusa ideš rad, radom. A u nás to sa navolí, odstrčíš všetkých a tak.“ J.S.

Prepojenosť identity s kultúrou a umením, nie je náhodná. Tie sa totiž vyznačujú svojou výnimočnosťou a výsadnou špecifickosťou, od ktorej sa spoločnosť odvodzuje. Z tohto základu osobitosti sa formuje súčasná identita, ktorá dáva prísľub špecifickosti a mimoriadnosti skupiny v budúcnosti.

„My sme citovo dosť viazaný za naše prostredie, pretože fungujeme vo všetkých týchto oblastiach, kultúrnych, hudobných, jednoducho umeleckých.

To všetko jedno s druhým súvisí, aj minulosť, aj politika, aj my sami. Ja s veľkou radosťou a nadšením rozprávam o svojom prostredí. Lebo som veľmi zaňho viazaný.“ J.G.

6.2. Identifikácia so Slovenskom

Mnoho maliarov chodí vystavovať na Slovensko, preto ma zaujímali ich pocity, keď prvý krát boli na Slovensku.

Radi sa vracajú na Slovensko, no cestovanie nie je pre nich jednoduchou záležitosťou, keďže voči Srbsku je prísna vízová politika vo všetkých európskych štátoch. Mnoho z nich si dalo vyhotoviť dva pasy, takže na Slovensko sa dostanú ľahšie. Situácia sa im značne komplikuje pokiaľ chcú vycestovať do ostatných európskych krajín.

„Keď som prvý raz bola na Slovensku, tak sa mi chcelo stále plakať. Aký to bol pocit. Som vedela, že postojí štát slovenský, ale som si nevedela zamyslieť, že môže byť štát slovenský, že kdekoľvek som dala krok, všade po slovensky. Teraz už veľa chodím, naveky som rada, keď idem na Slovensko, veľmi sa mi tam páči.“ E.H.

„Ja keď odídem na Slovensko, potrebujem dva dni, aby som sa celkom ocítila na svojom. To znamená, po dvoch dňoch ľudia nemôžu uhádnuť, že nie som zo Slovenska, akcent, nové výrazy, všetko prijmem z tade. Ale hľadia na mňa ako na exotiku. Ľudia sú tu temperamentnejší. Ja Slovensko veľmi chcem, Bratislava, medovina, kofola. Baš mám rada Slovensko, aj sa tam dobre cítim, veľmi dobrých priateľov mám tam. Ale dobre mi je aj tu. Aj tu aj tam.“ N.M.

„Ako Slovensko rastie, tak my si môžeme príklad zobrať, tak aj aby tu bolo. Imidž tej zemi. Keď bol komunizmus na Slovensku, vtedy nám tu bolo dobre to sme podceňovali Slovensko, že smrdí komunizmom. No teraz by bolo dobre zobrať si aj príklad z politiky štátu.“ P.B

V súčasnosti je veľká tendencia odchodu najmä mladých ľudí za štúdiom na Slovensko. Starší obyvatelia Kovačice zviazaní s pôdou poľnohospodárskym spôsobom života, dúfajú v ich návrat. Mnoho z nich totiž po skončení štúdií ostáva žiť na Slovensku.

„Máme my dosť mladých ľudí, čo tam odišli študovať na Slovensko. Je to všetko dobré, aj pekné, len sa mi nepáči, že tam aj ostanú potom.“ E.H..

6.3. *Vojnový konflikt a identita*

Otázka etnickej identifikácie v existenčne vyhranených situáciách kvôli etnicky motivovaným konfliktom má osobitý význam. Preto ma zaujímalo ako Kovačičania vnímali etnické konflikty, s ich individuálnym postavením menšiny Slovákov žijúcich v Srbsku.

Toto osobité postavenie menšiny sa stráca a Kovačičania ako aj ostatní obyvatelia Srbska necítia rozdiel od majoritného spoločenstva.

Muži bojovali v armáde na srbskej strane. Generálne však všetci odmietajú a nestotožňujú sa s etnickým konfliktom. Vidia ho ako hru vlády a zlú politiku štátu.

„Keď bola vojna Kovačičania boli na srbskej strane, to je normalno, tu žiješ. Bombarduješ Srbiju bombarduješ aj mňa.

Kovačičania boli aj vo vojne, aj na Kosove. Si Slovák, ale si v Srbiji. Ale tu si!

Vtedy sa všetci družili, všetci boli na uliciach, jedlo sa, pilo, akoby to bol ostatný deň.

Kolektívna katastrofa ich družila.“ N.M.

7. „Typicky slovenské“ tradície

„Kultúrna pamäť je zameraná na udalosti omnoho hlbšej minulosti, ktoré získavajú symbolický charakter. Udalosti počiatkov spoločenstva majú často charakter mýtu, pričom nie je dôležitá historická autenticita udalosti, ale jej význam, ktorý jej je spoločenstvom pripisovaný. Kultúrna pamäť má svoje typické organizačné formy – sviatok a rituál.“²⁷

Mnoho zo zvykov, ktoré sa stále udržiavajú sa pokladá za typicky slovenské. Pričom na Slovensku buď existujú v značne odlišnej podobe alebo sa vôbec nevyskytujú. Kovačičania to odôvodňujú tým, že Slováci už zabudli či zabúdajú na tradície. Z môjho pozorovania usudujem, že kovačičské tradície sú jednoznačne osobité. Zapríčinilo to viacero faktorov, jednak, že Slováci, ktorí prišli do Kovačice pochádzali väčšinou z istého regiónu (podľa všetkého Hontu alebo Gemeru), z kadiaľ si doniesli obyčaje špecificky regionálne. Druhým bodom je výrazné miešanie až postupná kohézia tradícii ovplyvnená multietnickým prostredím Vojvodíny a Srbskou majoritou.

„To je zaujímavé, lebo ja som polosrbkiňa, tak tam kde idem kamaráti sa ma pýtajú. Bože, ako vy to (zvyky, tradície) len môžete tam toľko merkovať. My to tak nevieme. To je preto, že si to neviete ceniť, nemáte takú úctu voči tomu.

To je zato, že tu je menšina. Enkláva, zato si to ľudia držia. Všetky tie zvyky.

To sa voľakie nepísanie pravidiel, napríklad keď je veľká noc, vie sa čo sa je, čo sa pije, že sa pôjde do kostola, že sa ozdobí celý dom, oblok.“ N.M.

Ako ilustrácia nám môže posloužiť *tradícia imendanu* (menín). Na Slovensku sa meninám ani historicky ani v súčasnej dobe neprikladá špeciálny význam. Zatiaľ čo v Kovačici sú udalosťou, do ktorej sa zapája široký okruh nielen príbuzných, ale aj známych z dediny.

„Keď má niekto imendan, chodia kamaráti, rodina, je tu veľmi veľa ľudí, hostina sa veľká robí. Chodí sa strieľať pod okná petardami, ako na nový rok. Tak sa hostia najavujú.

Kovačičania sa snažia obyčaje si zachovať, aby sa nezabudlo.“ N.M.

²⁷ Assmann, Jan: *Kultúra a pamäť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kultúrach staroveku*, Praha, Prostor, 2001, str. 50

7.1. *Svadba*

Svadbe venujem kapitolu z dôvodu, jej významnej sociálnej funkcie v lokálnom spoločenstve. Taktiež kvôli tomu, že predstavuje častý motív zobrazovaný kovačickými maliarmi. Keďže išlo o spoločenskú udalosť, kedy sa stretávalo takmer celé miestne spoločenstvo, mala významnú úlohu upevňovania kolektívnej spolupatričnosti a identity. Modifikácia tradícií a zvykov a postupná absencia tradičného odevu podnietuje najmä kovačické maliarky, k ich uchovávaniu na obrazoch.

Počas môjho terénneho výskumu som bola veľkoryso pozvaná ako hosť na svadbu. Miestni obyvatelia ma informovali o tom, že budem vidieť typickú slovenskú svadbu. Myslím, že toto treba chápať v kontexte „typicky kovačicko - slovenskú.“ Na Slovensku by pôsobila ako exotická rarita.

Svadba sa začínala obedom, bola rozdelená na ženíchovu a nevestinu rodinu, hostiny sa konali každá separátne a počet zúčastnených bol 300 na každej strane rodiny.

Zaujímavosťou bola aj hromadná obhliadka príbytku mladomanželov, kedy sa všetci hostia išli pozrieť do ich spoločného nového domu. Zabezpečenie samostatného bývania a výbava domácnosti je zodpovednosťou rodičov mladomanželov, kedy nevestini rodičia zaobstarávajú všetko potrebné pre výbavu a interiér a ženíchovi majú na starosti kúpu či stavbu domu.

V minulosti, keďže počet hostí bol a stále je veľmi vysoký (počet svadobných hostí kulminuje okolo čísla 300), si vzájomne vypomáhali susedia i príbuzní s obstaraním a prípravou jedla. Svadba trvala celý týždeň, dnes sa počet dní skracuje na tri.

Aj svadobná tradícia napovedá o silných zväzkoch lokálneho spoločenstva a miere sociálnej kontroly.

„Keď sa mladá vydáva, rodičia mladého spravujú dom a mladá donáša do domu všetko iné. Aj potom sa celý dom vyriadi a kasnie sú plni všetkého. A potom chodia všetci, rodina, tetušky chodia a to sa všetko hľadí a obzerá a potom sa o tom vypráva. To myslím, že je viacej dedinský zvyk, no zase je zo Slovenska. Možno to je len z tej časti Slovenska, z ktorej prišli pred 200 rokmi.“ N.M.

Väčšina zväzkov bola endogamná, partner pochádzal priamo z Kovačice, alebo ide o Slováka z inej slovenskej dediny (Stará Pazova, Padina, Jánošík..). Táto tendencia prevláda do súčasnosti, s menšou mierou endogamity, no manželské zväzky sú stále vo veľkej väčšine uzatvárané najmä medzi členmi slovenskej minority.

„Kovačičania sa obávajú, že sa stratí to všetko, že sa stratia obyčaje, jazyk, tie zvyky. Toho sa boja. To môžem rozumieť. To napríklad aj Čiernohorci, tí sa nechcú vôbec miešať.

Manželstvá Čiernohorec, Čiernohorka.“

„Voľakedy bolo tak, moja mama keď sa vydávala, tak to bolo jajajaaaj, prečo za Srba, prečo nie za nášho Slováka. Pretože si ľudia chceli zachovať to svoje slovenskô. Ja som si zvykla v Kovačici žena je hlavná, je stĺp. A keď odindem do otcoveho (srbského) kraju, na mňa všetci hľadeli, ako keby som skočila zo stromu. Ako môžeš to, ako to, veď ty si ženskô. A ja im na to ľudia, čo? Či ja mam za to menšie právo, že som žena. Tam bol strašný kult syna, on je hlavný, on sa nemusí naučiť ani kávu navariť v živote. Dcéru nak ja len vydám a hlavný je nasledník (srbsky, následník). Ja to dodnes nemôžem rozumieť. Ale to je tam tak. A ostalo to doteraz, aj keď má voľakto vzdelanie a je múdry, ale ženská je tam vždy len ženská akokoľvek je dobrá a inteligentná. A tu ti to bolo inak, to nebolo nikda.“ N.M.

7.2. Detská svadba

„Vlani bola detská svadba v Kovačici. To moja mama ešte keď bola malá, tiež mala detskú svadbu. Tam sú všetky deti v krojoch. Pravá svadba len pre deti. To v minulosti bolo tu veľmi populárne a teraz sa to zase uviedlo. Vlani bola po dlhom čase a tento rok zase bude. Tak uchováva sa to.“

7.3. Istota

„Tu keď sú zásnuby, vtedy mamoška dáva mladej škatuľku, ktorá sa volá istota. Vidiš, to je to.

Na Slovensku o tom nevedia a to je slovenský zvyk, zobratý zo slovenska, ale to už na Slovensku zabudli ľudia.

To je taká škatuľka, ktorá je plná ručníčkov, mašličkov.. Istota, to znamená sľub mladému.

A keď to suseda rozprávala na Slovensku, tak tam nikto o tom nevedel.“

8. Záver

Touto prácou som sa chcela priblížiť k svetu insitných maliarov v Kovačici, ktorý je výnimočný z niekoľkých dôvodov.

Jednak, že vznikol v etnicky bohatom prostredí. Kde každá jedna z menšín, nielen slovenská, s ktorou som sa v práci zaoberala, ale i maďarská, rumunská a ďalšie v rovnakom type postavenia v majoritnej spoločnosti, transformovala zvyky a spôsob života z krajiny ich pôvodu a prispôbila ich novým životným podmienkam. Tu ich fixuje ako čosi vlastné, unikátne a pôvodné – to čo ju viaže k jej minulosti a koreňom, s ktorými sa identifikuje. Zároveň tiež dáva silný pocit stmelujúcej esencie spoločenstva.

Samotný pocit minority, domnievam sa, je dôvodom k preexponovaniu a zosilneniu prvkov, s ktorými sa skupina identifikuje. Pričom motívom sa stáva obava z postupného vymiznutia, či zániku minority ako takej.

V období kedy sa vývojom a modernizáciou spoločnosti postupne stráca spôsob života dovtedy považovaný za tradičný (viažuci sa ku krajine pôvodu), snaha uchovať „ono pôvodné“ zosilňuje. Navyše koncept pracujúceho ľudu ctiaceho svoju domovinu je všeobecne podporovaný vtedajším politickým systémom, ako spôsob umeleckého prejavu.

Táto klíma a tvorivý ľudia, nachádzajúci oddych pri kreativite vytvára podhubie pre prvé práce insitných maliarov. Tí v počiatkoch museli bojovať o akceptáciu spoločenstvom, ktoré bolo zvyknuté na ich rolu roľníkov, robotníkov a živiteľov rodín, či žien v domácnosti. Umelecká práca predstavovala len spomalenie a oddialenie ich každodenných „dôležitejších“ povinností.

Pokiaľ neprišli prvé úspechy. Najskôr na domácej pôde, neskôr na Slovensku a v okolitých európskych krajinách. V súčasnosti môžeme hovoriť o úspechoch výstav insitných maliarov z Kovačice v celosvetovom meradle. To dáva nové špecifikum skupine, v jej minoritnom postavení, s ktorým sa môže identifikovať.

V mojej práci sa som sa pokúsila o náhľad, či práve umelecký prejav môže byť prvkom posilnenia etnickej identifikácie. V prípade Kovačice si myslím, že je táto domnienka oprávnená. Obrazy uchovávajú a nedovoľujú zabudnúť na prvky z minulosti a tradičného života obce. Každoročná výstava Kovačičský október, je ritualizovanou spoločenskou udalosťou v Kovačici, ktorá vytvára miesto pre upevnenie kolektívnej identity a sociálnej interakcie.

Cesta zachovania tohto špecifika akou výtvarné – naivné umenie Kovačice nesporne je, nevedie cez statickosť a strnulú snahu vyhnúť sa dynamike zmien v dobe rýchlych komunikačných sietí a predávaní informácií.

Práve naopak. Obraz poskytuje alternatívu k tejto rýchlosti. Vytvára priestor na zastavenie, potrebný k preniknutiu do sveta reality zobrazovaného. Komunikuje nielen v rovine príjemného vizuálneho vnemu, ale aj v emotívnej, pocitovej rovine duševného zážitku.

Myslím si, že toto môže byť novou úlohou súčasnej Naivy, transformovanej časom a podmienkami, v ktorých sa vytvára. Zároveň aj výsadou jej tvorcov.

9. Prílohy

9.1. Slovník:

Akademski- srbizmus, akademický

Baš – veľmi

Boriť sa- bojovať za..

Božškô – božské

Darební- stredoslovenské nárečie, lenivý

Družiť sa – stretávať sa

Furma – formy cez ktoré sa maľovali vzory na stenu, šablóny

Generalno – srbizmus, všeobecne platné

Istí – rovnakí

Misím – musím

Merkúvať – strážiť, dávať pozor

Mladá, mladý – nevesta, ženích

Nácia – národ

Naveky – vždy

Najavovať – ohlasovať

Ni – nie, používa sa ako zápor nie na Slovensku najmä v gemerskom nárečí

Ninto – nie je, niet

Ostatný – posledný

Ocítla – cítila, pocítla

Odindem – ođidem

Period – obdobie

Pokázat’ – ukázat’, zobrazit’

Poruka – odkaz, správa

Rozprávka – príbeh

Slikarstvo – maľba, výtvarné umenie

Štetočka – štetec

Vymaľovať – vyfotiť

Začli – začali

9.2. *Profily a obrazová dokumentácia diel kovačičských maliarov:*

Ján Strakúšek

Dnes je najstarším žijúcim maliarom, narodil sa 13.3. 1926. Je jedným zo zakladateľov kovačickej galérie, založenej 15. mája 1955. Pracoval ako stavebný robotník a vedúci, popri tom sa venoval maľbe. Jeho obrazy sa vyznačujú zmyslom pre detail a precíznosťou. Námety pochádzajú najmä zo zážitkov z detstva a mladosti. Výnimočnosťou sa vyznačuje pre svoju obľubu malieb zátiší (s ovocím a kvetmi), s ktorými sa stretávame iba v jeho tvorbe. Vlastní vyše 50 obrazov výnimočnej kvality, len ojedinele obrazy predáva.

Absolvoval niekoľko individuálnych a kolektívnych výstav.

Je vdovcom, žije v spoločnej domácnosti s deťmi a vnúčatami. Momentálne kvôli zhoršeniu zraku musel prerušiť svoju tvorbu.

Zuzana Vereská

narodila sa v roku 1933, v Padine (slovenská dedina vo Vojvodine). Prvý obrázok, ktorý ma doteraz odložený, nakreslila na maminu spodnicu. Čerpá námety z bežného života a jej obrazy sa vyznačujú optimistickosťou a farebnosťou. Na každom je vždy vyobrazený vták, ktorý naznačuje budúci príbeh. Zuzana Vereská sa venuje herectvu, písaniu poézie, maľbe keramiky a ilustruje knihy.

Anna Knjazovič

Narodená v roku 1950 v Kovačici. Dcéra Jána Knjazoviča, jedného z prvých insitných maliarov, pokračuje v tradícii a v maľbe zachytáva zvieracie motívy, najmä kone. Motívmi metaforicky vyjadruje vlastnosti ľudí. Jej svojrázny štýl je osobitý farbami, ktoré na maľbách prevládajú. Podkladová tmavomodrá v kombinácii s ružovou vyvoláva pocit nočnej rozprávkovej reality. Jej obrazy sú špecifické aj podpisom, ktorý tvoria dve srdcia. Ján Knjazovič sa totiž podpisoval srdcom, lebo len tým vidíme najlepšie. Jej dcéra Nataša je ďalšou maliarkou v rodine, ktorá pridala k podpisu tretie srdce, podľa ktorého ju môžeme poznať.

Nataša Mijailović

Narodila v roku 1977 v Belehrade. Vyštudovala dizajn a manažment. V súčasnosti sa profesionálne venuje maľbe. Maľuje olejomaľby a pastely. Jej maľby sa vyznačujú nadrealistickou poetikou, jemnosťou, symbolizmom a snovou realitou. Pre jej tvorbu sú charakteristické cykly, pozostávajúce z viacerých obrazov, ktoré dovedna tvoria príbeh. Vystavuje od roku 1998 v celosvetovom merítku.

Zuzana Jarmocki

Narodená v roku 1966 v Kovačici. Maľbe sa venuje už od detstva, po pauze počas materstva opäť pokračuje v tvorbe. Na svojich maľbách chce zobrazovať lepší a krajší svet. Čerpá najmä zo štylizovaného folklóru a jej častým motívom sú deti v hre.

Eva Husáriková

Narodila sa v roku 1942, v Kovačici, kde prežila celý život ako domáca.

Začala maľovať, keď mala 26 rokov a pokračuje až dodnes. Prvý obraz namaľovala vianočné zvyky, strieľanie chlapcov pod oknami dievčaťa, odkedy zanesla obraz do galérie, kde je dodnes umiestnený, začína vystavovať. Tvorí už 39 rokov v Kovačici a mala 26 samostatných a vyše 300 kolektívnych výstav.

Ján Glózik

Narodil sa v Kovačici, v roku 1957. Maľuje od svojich osemnástich rokov. Jeho obrazy sú rozpoznateľné podľa veľkopiesnosti, osobitnej farebnosti a výtvarného jazyka, ktorý používa. Precízne zobrazuje detaily, ktoré nesú symbolický odkaz na obraze. Zobrazuje sedliacke motívy, ale postavy nie sú oblečené v tradičných krojoch a folklór nie je námetom jeho tvorby. V centre pozornosti sú ľudia – sedliaci, ich životy a príbehy.

9.3. *Zoznam informátorov:*

Okrem samotných maliarov, podrobnejšie spomínam predstaviteľov, ktorí sa výrazne angažujú v propagácii kultúry v Kovačici.

Pavel Babka – majiteľ súkromnej galérie v Kovačici, ktorá združuje kovačičských maliarov a propaguje ich prácu po celom svete. Organizátor predajných výstav a vydavateľ publikácii o kovačičských maliaroch.

Ján Siroma – venuje sa štúdiu klasickej hudby a výrazne sa angažuje v kultúrnych a umeleckých aktivitách obce

Pavel Baláž – zberateľ ľudových piesní v Kovačici, hlavným záujmom je folklór a etnomuzikológiu. Zostavil a vydal piesňovú zbierku slovenských ľudových piesní z Padiny a Kovačice „Keď si ja zaspievam.“

Manželia Nemčekovci - v časoch vojnového konfliktu v bývalej Juhoslávii, emigrovali na Slovensko, kde p. Nemček založil svojho druhu jedinú školu na výrobu huslí na Slovensku. V súčasnosti opäť žijú v Kovačici a p. Nemček pokračuje vo výrobe huslí.

Ďalšími informátormi boli obyvatelia obce, ktorí boli veľmi ochotní podeliť sa o svoje príbehy, názory a poznatky o živote a umení v Kovačici. Za čo by som sa im chcela nesmierne poďakovať.

10. Použitá literatúra :

ALBRECHT, Ján: Eseje o umení, Bratislava: Opus, 1986

ASSMAN, Jan: Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku, Praha: Prostor, 2001

BARTHES, Roland: Mytologie, Praha: Dokorán, 2004

BIHALIJ-MERIN, Oto: Naivné umenie v Juhoslávii. Belehrad: Jugoslavija – Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964

BOŽILOVIĆ, Nikola: Kultura i identiti na Balkanu, Beograd: Filozofski fakultet, Centar za sociološka istraživanja, 2007

ERIKSEN, Thomas Hylland: Antropologie multikulturních společností. Rozumět indentitě, Praha: Triton, 2007

FARKAŠ, Jozef J.: Dejiny Kovačice 1802-1946. Kovačica : nákladom autora, 1985.

Ed.: GERŽOVÁ, Jana: Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia : Od abstraktného umenia k virtuálnej realite : Idey – pojmy – hnutia. Kruh súčasného umenia, Bratislava :Profil, 1999

HROCH, Miroslav (ed.): Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů. Praha: Slon, 2003.

HOBSBAWM, Eric J.: Národy a nacionalismus od roku 1780. Program, mýtus, realita. Brno: CDK;2000.

Ed. : CICKA, Ján, kolektív autorov: Kovačica, 1802 – 2002 zborník prác pri dvestoročnici mesta, miestne spoločenstvo Kovačica, Báčsky Petrovec, 2002

KULKA, Jiří : Psychologie Umění, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1991

Katalógy k výstavám :

Insita'94. Katalóg k výstave. Ed.: ČIERNA, Katarína. Bratislava: SNG, 1994.

Insita 2007. Katalóg k výstave. Ed.: ČIERNA, Katarína. Bratislava: SNG, 2007.

SIRÁCKY, Ján: Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí. Bratislava :

Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966.

VALENTIK, Vladimír: Svet kovačického insitného umenia. Báčsky Petrovec: Kultúra, 2002.

Internetové zdroje:

www.artgiftbabka.com

[//www.members.aol.com/GRBowles/art-hist/mod-periods-def-nypl93.html](http://www.members.aol.com/GRBowles/art-hist/mod-periods-def-nypl93.html)

<http://mesto.banskabystrica.sk/partnerske-mesta-.phtml?id3=29002&id2=0>

<http://www.kovacica.org.yu/>

www.vojvodina.sk

www.vojvodinaslovakart.com